

num, vel persuadendi sibi, non esse amplius spem probabilem; quod dominus sit compariturus: ergo est periculosa, nec admittenda. Confirm. Bona vacantia per mortem peregrinorum ideo addicuntur causis piis; quia praesumitur; hæc esse morientium voluntas: ergo etiam debet praesumi talis voluntas in amittentibus res suas. Resp. dist. antec. sententia nostra dat per accidens, vel potius permittit, ab aliis sumi talem anam. conc. antec. dat eam per se positivè. neg. antec. & conseq. Saepè abutuntur mali sententiis bonis.

Ad confirm. neg. antec. De bonis peregrinorum mortuorum ut speciale statutum *Aurbent. Omnes peregrini. Cod. communia de successione*. quod non est extendendum ad alios casus; unde ex hoc statuto, & non tantum ex praesumpta defunctorum illorum voluntate, sit ea distributio illorum bonorum. Sed neque est verum, quod domini amittentes habeant ordinariè voluntatem, qua velint, bona perita applicari causis piis, ut dictum n. 326. licet eam habere praesumantur mortui, qui bona sua retinere non possunt. Quodsi autem sint bona vacantia aliorum mortuorum, applicantur jure communi fisco, ut docent Illung, & Ininger, ex L. 4. *Cod. de bonis vacantibus*. cur autem non etiam ista tribuantur piis causis, ob praesumptam mortuorum voluntatem?

332. Ob. 5. Si non debent dari pauperibus bona inventa, tunc neque debent iis applicari debita incerta sine delicto: sed hoc est nimium: ergo. Resp. conc. mai. neg. mi. Casus est iste: vendidisti e.g. aliquid alteri ignoto, isque plus pecuniae tibi dedit, quam debebat, & tu non attendens bona fide accepisti: vel solvisti tantum unam ulnam panni, & accepisti per inculpabilem errorem duas: vel accepisti ab aliquo aliquid mutuum, & ille non amplius comparat, nec ullus ejus haeres. Dico itaque, in his casibus, post factam sufficientem inquisitionem, posse te retinere taliter accepta, sicut inventa.

Ita Haunoldus *tom. 1. de just. tr. 5. c. 1. controu. 1. n. 33*. Ininger *de dominio. disp. 3. q. 1. n. 2*. Layman *expressè l. 3. sec. 5. tr. 2. c. 9. n. 1*. (ex quo superius n. 333. intuli, cum debere etiam stare pro nostra conclusione de inventis; est enim par utrobique ratio) citatque Navarrum. Idem docet Illung *tr. 4. disp. 2. n. 262*. addens, consuetudinem potius contrariam esse obligationi, dandi ista pauperibus. Lessius *etiam de just. l. 2. c. 14. n. 38*. ait, non esse improbabilem hanc conclusionem, nec constare de consuetudine in contrarium. Rectè tamen addit Ininger *in fine art.* facturum debitorem ex equitate, si aliquam partem in bonum animae creditoris applicet, est non teneatur ex justitia. Quod autem in foro externo praescriptio talium debitorum non admittatur, est; quia ordinariè bona fides, ac alia, probari non possunt: & ad cavendas fraudes hoc fieri jure potuit. Si tamen omnia, scilicet bona fides,

titulus, & alia, requisita ad praescriptionem, probari possent, etiam esset admittenda in eo foro praescriptio: & quamvis in foro externo hæc non admittatur, potest tamen valere pro foro interno, ut multa alia.

333. Ob. 6. Ex dictis sequeretur, quod etiam bona incerta ex delicto non deberent dari pauperibus, vel applicari causis piis: hoc est contra communissimam omnium, excepto fortè solo Rosmer, qui apud Haunoldum *tom. 1. de just. tr. 5. c. 1. n. 36*. putat, tantum debere lucra usuraria pauperibus dari: ergo. antec. prob. etiam potest dari, dominum non velle, ut sibi debitum pauperibus detur, sed potius retineatur, ut ipse facilius id recuperet: dein etiam domino non semper prodest elemosyna, si sit infidelis &c. Resp. neg. maj. inprimis enim de his debitis ex delicto est specialis canon, nempe *C. cum tu. 5. de usuris*, ubi Alexander III. expressè ait, usuras dominis, vel haeredibus, vel, si hi deficiant, pauperibus restituendas esse, & quidem etiam eas usuras, quæ ante decretum suum, in Concilio Lateranensi promulgatum, perceptæ sunt.

334. Quæ de usuris dicta, omnes auctores extendunt ad omnia alia debita ex delicto; quia Pontifex allegat auctoritatem S. Augustini dicentis: *Non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*: quod dictum universaliter se ad omnia debita ex delicto extendit: cumque S. Augustinus vixerit ante canones hæc de re editos, hanc obligationem intulit ex jure naturali, & non tantum ex Ecclesiastico: ex quo jure naturali eam obligationem etiam inferre videtur Alexander Papa, dum illam auctoritatem adducit, atque insuper ait, sic liberis fore, non tantum à poena, sed etiam à peccato, eos quoque, qui ante decretum suum usuras per ceperunt: quasi supponat, eos sine restitutione ab eo peccato liberari non posse: quod verum non esset, si tantum ex lege positiva, & non ex naturali, ad eam restitutionem tenerentur.

335. Consonat *C. Nemo. 14. q. 5.* quod est ex S. Hieronymo desumptum, qui etiam jus novum non condidit, sed locutus est ex naturali dictamine: ita autem habet: *Nemo, qui rapit, moriens, si habet, unde reddat, salvatur: si eos, quorum fuit, invenire non poterit, Ecclesia, vel pauperibus tribuat*. Et hoc subintelligendum est semper, scilicet, si ipsi domino, quia ignoratur, reddi non possit; si enim hic sciat, non licet, rem alteri, etiam pia causa, sine domini licentia dare; nam DEUS est odio habens rapinam in holocausto &c. *Isa. 61. v. 8*. Item subintelligitur: si nulla spes probabilis domini cognoscendi adfit; aliàs deberet potius res aliquamdiu arbitrio prudentis retineri.

Ratio autem hujus naturalis obligationis esse videtur ex Haunoldo *tom. 1. de just. tr. 5. c. 1. n. 43*. quod natura non velit, ut quis ex furto commodum reportet, neque, ut ita possit impunè peccari contra justitiam, ut homines allici possint ad frequentius peccandum. Cum ergo natura videret, quod,

si usi-

si usurarius, fur, vel alius, injustè alium lædens, posset, domino non comparente, talia bona retinere, multi hac spe, quod aliquando sibi acquirerent, allicerentur, ad injustè alios lædendos; (ut etiam advertit Lugo *de just. disp. 6. sec. 12. n. 235*.) hinc natura noluit, etiam domino non comparente, dominium istorum bonorum à mala fidei possessoribus acquiri: sed voluit, eos omnes obligatos esse, ad ea pauperibus danda.

Et sanè antecederet ad omnem læsionem, si homines à natura, ut ita dicam, interrogarentur, an vellent dari hanc obligationem, utique eam approbarent, ut sic magis se servarent indemnes: quæ tamèn ratio non afficit bona inventa, vel ex debitis sine delicto habita; cum obligatio in iis casibus non serviret ad absterrendos homines ab injusta aliorum læsione, quæ tunc non datur: nec alliceret ad lædendos alios; quia eo ipso, quod fudiosè, vel scienter id facerent, jam essent bona illa ex delicto.

336. Quæres, si debita incerta ex delicto jure naturali debentur piis causis, quomodo possit Summus Pontifex vi Bullæ cruciatæ, vel alterius privilegij, admittere compositionem, ut quis, retenta majori parte debiti, reddat valde exiguum, e.g. pro 14. vel 15. scutis, dec. duos julios; cum tamen non sit dominus eorum bonorum. Resp. de hoc videri posse Cardinalem de Lugo *cit. disp. 6. sec. 12. n. 150*. & Haunoldum *tom. 1. de just. tr. 5. c. 1. n. 44*. Non est dubium, Pontificem id posse extrationabili causa: talem autem haberi, in dubio praesumendum est pro Pontifice. Haunoldus ait, jus naturale non obligare, nisi cum subordinatione ad legitimum magistratum, cui à DEO data est administratio causarum parum; unde, si Pontifex judicat, bono publico magis expedire, ut attentata fragilitate hominum (qui totum, vel majorem partem debiti, vix restituerent, sed potius nihil cum periculo salutis æternæ) parum exigatur, & multum remittatur, praesertim in ordine ad finem tam necessarium, ac præclarum, qualis e.g. est subsidium in bellum contra infideles, vel similibus, quem aliàs vix obtineret: jam talis remissio est conformis voluntati rationabili totius generis humani. Plura vide apud Cardinalem de Lugo *loc. cit.*

QUESTIO II.

De Modo acquirendi Dominium per Praescriptionem.

ARTICULUS I.

Quid juris tribuat Praescriptio, vel Usucapio.

337. Actum hucusque est de modis acquirendi naturalibus: jam agendum est de civilibus, primò autem de praescriptione, & usucapio.

capione, quæ valde communiter accipiuntur pro eodem, quamquam in rigore differant. Aliqui apud Lessium *de just. l. 2. c. 6. n. 4*. volunt, quod usucapio sit mobilium, praescriptio immobilium; sed, saltem jura hodierno, etiam usucapio est immobilium *q. 1. Inst. de usucapionibus*: & praescriptio est mobilium; nam, quando rem etiam mobilem usucepimus, utimur praescriptione, seu exceptione, ad repellendum priorem dominum. Differentia igitur alia assignanda est eum eodem Lessio *de just. l. 2. c. 6. n. 2*. ubi ait, praescriptionem tripliciter sumi à jurisconsultis. Primò genericè praescriptio dicitur omnis exceptio, quæ opponitur ad excludendam actionem ab actore intentam. Et quidem alia exceptio dicitur dilatoria, seu temporalis, quæ accusationem non omnino pro semper excludit, sed tantum differt, e.g. si excipias, actorem esse excommunicatum, vel testes esse infames, vel judicem incompetentem. Alia dicitur peremptoria, & perpetua, quæ actionem pro semper excludit, e.g. si excipias, & dicas, te id, ob quod accusaris, mandato principis fecisse: & pro tali exceptione accipitur praescriptio: quæ tamen exceptio non videtur dici usucapio.

338. Secundo specialius praescriptio dicitur exceptio peremptoria, orta ex eo, quod rem aliquam legitimo tempore, & debita cum titulo, ac fide bona, possederimus, vel jure aliquo uti simus, aut alius ab usu alicujus juris cessaverit, ita accipitur *Cod. de praescriptione longi temporis, & de praescriptione 30. vel 40. annorum*. Tertio praescriptio dicitur acquisitio domini, vel juris alieni alicujus cæsis, orta ex possessione legitima, ratione temporis, & aliarum conditionum, à legibus requisitarum. Hoc tamen in sensu, si civile quidem non accipit vocem praescriptio: at verbè accipit eam jus canonicum, & interpretres juris utriusque; sic enim dicimur, praescribere domum, hortum, beneficium &c. Et hinc etiam conceptum est, his duabus vocibus praescriptio, & usucapio, tanquam synonymis uti.

Igitur secunda exceptio est maximè propria exceptio praescriptionis, scilicet, quod sit exceptio in specie, orta ex possessione legitima &c. & sic est quasi effectus usucapionis, vel aliquid eam consequens; nam usucapio est acquisitio domini per continuationem possessionis &c. ad quam dein sequitur exceptio peremptoria contra priorem dominum, seu praescriptio. Aliud adhuc discrimen vide apud Lessium *loc. cit.* Interim tamen in hac quaestione tanquam synonyma accipimus praescriptionem, & usucapionem.

Definitur autem *L. 3. ff. de usurpationibus, & usucapionibus*. sic: *Usucapio est adjectio domini per continuationem possessionis temporis lege definita: sive est acquisitio domini, per continuationem possessionis, tempore, & modo à legibus definita*. Quia tamen dicitur usucapio interrupti, quæ interruptio *L. 2. ff. eodem tit.* vocatur usurpatio,

patio, infert Lessius de just. l. 2. c. 6. n. 3. usucapionem, formaliter sumptam, esse potius aliquam possessionem: & tantum casualiter esse acquisitionem dominii.

339. Dico. Præscriptio non tantum est efficax pro foro externo, sed etiam pro interno conscientia. ita cum S. Thoma quodlibet. 12. q. 16. n. 24. communissima de facto contra aliquot antiquos, quos citat Molina tom. 1. de just. tr. 2. disp. 67. Prob. 1. Hæc est communissima persuasio, & praxis hominum, etiam doctorum, & proborum, quæ est optima legum interpretis; ergo. Prob. 2. Respublica, vel legislator potuit velle, & voluit, ut præscriptio legitima etiam valeat pro foro interno; ergo.

Antec. quoad. 1. p. negari non potest ab adversariis; potest enim utique res publica ex jure alto, ob bonum publicum, & quietem communem, transferre dominia privatorum: atqui præscriptio cedit in bonum publicum, & quietem communem; nam per eam tollitur occasio multarum litium, dum sit 1. ne possessores semper teneantur timore rei amittendæ. L. 7. Cod. de præscriptioe 30. vel 40. annorum. in principio. 2. ne dominia rerum diu, & ferè semper sint incerta. §. 1. Vestit. de usucapionibus. &c. 3. ne lites perpetuæ sint. L. ult. ff. pro suo. 4. ne homines in rebus suis custodiendis segnes sint. L. 2. Cod. de annali exceptione. & C. Vigilanti §. de præscriptionibus: quæ rationes utique sunt graves: & cum bonum publicum concernant, utique bono quorundam privatorum prævalent.

340. Secunda autem pars antecedentis habetur ex ipsis verbis legum, quæ planè significant, dominium revera transferri; nam L. 3. citata. n. 338. usucapio dicitur *adfectio dominii*, seu acquisitio. Rursum §. 1. Inst. de usucapionibus. &c. clarè dicitur, dominia rerum acquiri. Iterum L. 4. Cod. de præscriptioe 30. vel 40. annorum. dicitur præscribens *saluberrima legis plenissima munitione securus*: ergo. Confir. 1. Silleges hæc valent tantum pro foro externo, non obtineretur earum finis: hoc est absurdum: ergo. prob. ma. non haberetur certitudo dominiorum, nec securitas, aut quies dominorum: nec leges servirent ad sedandas, sed ad illaqueandas conscientias, maxime, si ex parte prioris domini requireretur, ut Adrianus vult, negligentia gravis, quam præscribens scire non posset præcessisse. Confir. 2. Jus canonicum, quod præcipue attendit ad conscientias, Cap. finali. de præscriptionibus. rejicit tantum præscriptionem mala fide factam; quia scilicet tunc sine peccato res servari non potest: & relinquere vigorem præscriptioni bona fide factæ: ergo vi hujus res sine peccato potest servari, adeoque præscribens in conscientia tutus est.

341. Dividitur præscriptio 1. in *ordinariam*, & *extraordinariam*. Illa, seu *ordinaria* est, quæ completur tempore trium, decem, vel 20. annorum: *extraordinaria*,

quæ spatio 30. 40. vel plurium annorum, de quibus perficitur. Dividitur 2. in *immemorabilem* & *non immemorabilem*. Illa est, cujus initium excedit memoriam hominum defecto viventium: altera, cujus initium memoriam hominum, qui modò vivunt, non excedit.

Dicitur autem præscriptio, aliquando *interrumpi*, aliquando *dormire*: dicitur *interrumpi*, quando scilicet ipsa prius jam coepta, per malam fidem, aut aliam causam abrumptur, ita, ut priores anni non amplius serviant, sed præscriptio ex novo titulo debeat denuo inchoari, si tamen id fieri possit. Dicitur *dormire*, quando intervenit impedimentum tale, ut quidem tempus, quod durat impedimentum, computari non possit: hoc tamen cessante possint dein anni, illo impedimento priores, cum sequentibus conjungi, & ex omnibus præscriptio compleri.

ARTICULUS II.

Solvuntur Objectiones.

342. **O**B. 1. L. 13. §. 1. ff. de jurejurando. *ergo*, sic dicitur: *Julianus ait, eum, qui juravit, fundum suum esse, post longi temporis præscriptionem etiam utilem actionem habere debere*: atqui habens actionem tantum utilem non acquirit dominium directum, sed tantum utile: ergo saltem dominium directum non præscribitur. Confir. Qui præscribit contra alium, qui habuit servitutem in prædio suo, vel qui præscribit exemptionem ab aliqua obligatione, verè præscribit: & tamen non acquirit dominium: ergo præscriptio non est semper acquisitio dominii.

Resp. neg. min. nam in jure actio utilis per se non significat eam, quæ tendit ad utrum, seu usufructum: sed quæ efficax est, & adversarium vincit, sive agatur de dominio utili, sive de directo. L. 1. §. ult. in fine. ff. de aqua, & aquæ pluvie arcenda. item L. 10. in princ. ff. si servitus vindicetur. Ad confir. neg. antec. acquirit enim talis dominium libertatis, vel immunitatis suorum prædiorum: seu acquirit partem illam dominij, quæ prius deerat; quia etiam servitutes tales sunt dominium, saltem aliquod imperfectum: sive dein sint dominium strictè dictum, sive tantum latius dictum, ut vult Lessius de just. l. 2. c. 6. n. 3. qui propterea addit, posse dici, quod præscriptio sit, vel acquisitio dominij, vel alieni juris peremptio: sed lis est de nomine.

343. Ob. 2. Respublica non habet jus proprietatis, seu dominium in bona subditorum: ergo non potest id in alios transferre; nemo enim dat, quod non habet. Confir. 1. Si posset respublica transferre dominium, ex jure alto id posset; quia hoc exigit bonum commune: ergo præscriptio esset de jure naturæ, vel gentium, quod nec nos dicimus. Confir. 2. Præscriptio est exceptio, hoc est, actionis exclusio: ergo antiquus dominus habet adhuc dominium; alias

Quid juris tribuat præscriptio, vel usucapio.

alias non haberet actionem. Resp. dist. ant. Respublica non habet dominium in bona subditorum formaliter. conc. ant. non habet virtualiter, velemementer. neg. ant. & consequ.

Sic etiam DEUS, antequam creaverit arbores, non habuit eas formaliter: tamen, quia illas eminenter habuit in sua omnipotentia, potuit eas terræ dare. Ad 1. confir. neg. conf. non enim omne illud, quod ratio naturalis dicit, esse bonum, est jam eo ipso de jure naturæ; alias ferè omnia statuta civilia essent juris naturalis, aut gentium. Imò neque omnia, quæ ratio naturalis dicit, esse necessaria, sunt de jure naturæ: sed tantum illa, quæ sunt ab ipsa ratione naturali jam statuta. vid. n. 258. Ad 2. confirm. neg. consequ. neque enim antiquus dominus habet actionem veram, sed tantum apparenter talem, quæ excluditur.

344. Ob. 2. Regula 48. juris in sexto ait: *Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria, vel jactura*: atqui ita locupletaretur præscribens: ergo. Confir. Novella. 9. Auth. collat. 2. tit. 4. à Justiniano vocatur præscriptio 40. annorum *iniquorum hominum impium præsidium*. & *tutus peccandi locus*: & *improba temporis allegatio*: ergo. Resp. neg. min. si enim transferretur dominium à legitima potestate, & ex legitima ratione, nemini fit injuria. Quòd autem innocens, quandoque ratione boni publici, debeat pati jacturam, nihil est absurdum; alias nec deberet dare tributa. Ad confir. neg. conf. Si imperator omnem præscriptionem vult dicere impiam, aut improbam; & quidem in sensu stricto, cur *ibidem* statuit, etiam contra Romanam Ecclesiam præscribi posse centum annis?

345. Cujacius, Duarenus, Pinellus, & Alciatus, ac alij apud Haunoldum tom. 1. de justitia tract. 5. c. 2. n. 166. putant, hanc constitutionem esse supposititiam; eoquòd in Græco non inveniatur, nec in Basilico. Ipse autem Haunoldus (quem alij sequuntur) loc. modò cit. ait, imperatorem loqui de præscriptione male fidei: quæ licet jure civili olim permitta fuerit, donec per Lateranense Concilium damnata fuit) semper tamen jure naturali fuit impia, & improba: consequenter etiam illa centum annorum: quam tamen imperator permisit valere, fortè ad evitanda majora mala: & sub hæc spe, quod rarissime sit complenda, præsertim ab eodem homine; cum nemo facile tam diu vivat. Idem docet P. Pichler in Cand. Juris l. 2. tit. 26. n. 17. & hæc responsio est expeditissima.

Juxta glossam per *iniquos homines* intelliguntur *alias inique*: per *impium præsidium* intelligitur *odiosum*: per *improbam temporis allegationem* intelligitur ea, quæ talis est *jure naturali inspecto*, sive, quæ per jus naturale non est approbata, aut reddita licita; quamvis talis postea reddita sit per jus civile; unde juxta glossam in citata Novella tantum illa præscriptio dicitur impia, & improba, quæ à lege civili non est approbata: nec intelligitur præscriptio male fidei, quam intel-

R. P. Ant. Mayr Theol. Tom. II.

ligi vult Haunoldus; quia hæc non potest reddi licita per jus civile; cum istud in hoc puncto à jure canonico sit correctum. Potest fors etiam dici, præscriptionem 40. annorum respectu Romanæ Ecclesiæ dici improbam, & impiam; quia talis redditur per hanc ipsam Novellam, per quam redditur invalida respectu illius Ecclesiæ.

Dices. Hoc ipso, quòd, quis potest, etiam tempore legitimo præscriptionis jam impleto, resciat, rem fuisse alienam, est in mala fide, adeoque nunquam potest præscribere rem, consequenter neque bonà conscientia retinere: ergo. Resp. neg. ant. si cui enim primum post completum tempus legitimum innotescat, rem fuisse alienam, tunc incipit primum id rescire, quando jam acquisivit dominium: consequenter optima fide rem retinet.

346. Ob. 4. Leges concedentes præscriptionem fundantur in præsumptione culpæ, scilicet negligentia prioris domini, ut indicatur L. ut perfectius. 2. Cod. de annali exceptione, & C. Vigilanti. §. de præscriptionibus: ergo, si dominus fuit inculpabilis, & hoc certò constet, non præscribitur contra ipsum; quia poena non incurritur sine culpa. Confirm. Non tantum minoribus, sed etiam majorennibus, conceditur per leges restitutio in integrum, si possint probare, se non ex negligentia, sed ob justum impedimentum, & ignorantiam, non potuisse litem contestatione præscriptionem interrumpere: ergo præscriptio tantum conceditur ob negligentiam.

Resp. 1. om. ant. neg. conf. Ut Layman h. 1. tr. 4. c. 17. n. 4. docet, non omnes leges, etiam ortæ ex generali præsumptione fraudis, interdum evenientis, tanquam causa impulsiva, statim cessant obligare, cessante ea præsumptione in aliquo casu particulari: sed illæ leges tantum cessant, quæ jubent, juxta præsumptionem fraudis ferre sententiam: non autem hoc jubent leges de præscriptione. Resp. 2. neg. ant. Causa præscriptionis inducta non est poena præsumptæ negligentia in omni casu particulari: sed ad summum est periculum morale, ne, si nunquam ullo tempore præscriberetur, domini universaliter negligentes fierent: quod periculum semper manet. Insuper sunt aliæ rationes, seu causæ quas dedimus n. 339. quavis etiam aliqua causa sit, ut domini excitentur ad majorem cautelam, & diligentiam.

347. Quamvis autem præscriptio etiam possit habere rationem poenæ, respectu negligentium, non tamen id necessarium est; nam C. Vigilanti §. de præscriptionibus. in objectione adductum, non solam negligentiam, sed etiam aliam rationem, scilicet, evitacionem confusionis, & diuturni erroris adducit. At verò L. ut perfectius. tantum tribuit aliquem favorem vigilantibus: non verò dicit, præscriptionem esse tantum poenam desiderium. Ad confir. neg. consequ. imò, cum in hoc casu detur restitutio, hoc est, rescissio præscriptionis, debet hæc, postquam completa est, jam jus transulisse; alias cur deberet rescindi? Quòd autem de-

M

tur

tur quibusdam personis, e. g. reipublica causa alienibus, hæc restitutio, ex commiseratione, vel alterius boni publici respectu, non probat, præscriptionem præcisè esse penam negligentiae, sed tales personas iustis de causis, à communibus dispositionibus excipi.

348. Ob. 5. Tridentinum, sess. 25. decreto de regularibus, c. 19. statuit, quòd, si Religiosus præterit, invalidam fuisse suam professionem, ob vii, metum, defectum ætatis &c. non audiat amplius, si à die professionis jam sit lapsam quinquennium: ergo tanto tempore religio præscribit contra Religiosum: & tamen hæc præscriptio valet tantum in foro externo, nec talis homo est in conscientia Religiosus, vel subiectus votis: ergo præscriptio non valet pro foro interno. Resp. cum Lugone de iust. disp. 7. sect. 1. n. 10. Tridentinum tantum dicere, talem non audendum in iudicio: non autem dicere, contra eum præscribi, aut jus in eum acquiri. At leges de præscriptione longè alter sonant; nam non tantum dicunt, priorem dominum non esse audiendum: sed etiam dicunt, transferri dominium.

Disparitas etiam in eo est, quòd quidem leges possunt transferre dominium: sed non possunt sine propria voluntate voventis facere Religiosum, sicut nec conjugem. An autem Ecclesia talem hominem obliget, ad ratificandam suam professionem, ut docet Sanchez apud Lugonem loc. cit. non absquè posse dici: an verò non obliget; cum res sit nimis difficilis, ut videtur probabiliter censere Lugo ibidem, non refert: sufficit, Tridentinum non adferre aliquam præscriptionem, in forma neg. consecq.

349. Ob. 6. Præscriptio se habet, ut lex, negans actionem infra dimidium iusti pretii: sed hæc non liberat ludentem ab obligatione restitutionis in conscientia: ergo. Resp. neg. antec. nam lex illa nunquam dicit, quòd ludentem infra dimidium iusti acquirat dominium, aut lucretur excessum pretii: sicut tamen leges de præscriptione dicunt, præscribentem lucrari, vel acquirere dominium rei, legitimo modo, & tempore possessæ: adeoque satis apparet, jus civile noluisse in priori casu, aliquid mutare circa obligationem naturalem restituendi in conscientia: sed tantum voluisse negare actionem in foro externo, ne scilicet lites nimium multiplicentur.

350. Sed quæres, si is, qui legitime rem præscripsit, ignoret, se præscriptione acquisivisse dominium rei, eamque iterum reddat priori domino, an possit, si postea de iure à se acquisito certior factus sit, rem iterum repetere. Resp. cum Haunoldo rom. 1. de iust. tr. 5. c. 2. n. 175. dicente, ita sentire doctores, & cum Layman l. 3. sec. 5. tr. 2. c. 8. n. 23. citante plures alios: & dico, eum, qui, post præscriptionem à se completam, iterum reddidit rem præscriptam, posse hanc iterum repetere; nam sibi verè acquisivit ejus dominium, & cum eam reddiderit ex ignorantia, & quidem antecedenti-

III. Quæstio II. Articulus II.

te, quæ fuit causa redditionis, non habuit animum transferendi ejus dominium; nam tantum eam reddidit; quia putavit esse alienam; unde non voluit, transferre dominium; quia putavit, se hoc non habuisse, adeoque, nec posse transferre: sed tantum voluit, transferre ejus objectum, seu rem ipsam: adeoque in hoc casu prius dominus non acquisivit novum dominium: prius autem per præscriptionem perdidit, consequenter habet nullum: adeoque tenetur in conscientia, rem iterum reddere, etiam antefententiam.

351. Dices. Ignorantia juris non prodest, nec excusat. Ergo. Resp. disting. ant. ignorantia juris non prodest, si agatur de lucro acquirendo. om. ant. (nam infra melius hoc examinabimus) si agatur de damno rei jam acquisita. neg. ant. & conf. nam L. 7. ff. de iuris, & facti ignorantia. ita habetur: *Juris ignorantia non prodest acquirere volentibus: suum vero potentibus non nocet.*

Dices 2. Ignorans, quòd per præscriptionem acquirat dominium, hoc ipso non præscribit: ergo non acquirat dominium. prob. ant. talis debet acquirere dominium per jura de præscriptione: atqui per hæc non acquirat; ergo. prob. mi. ipse ignorat hæc jura, & agitur de acquirendo: ergo ipsi hæc jura non profunt. Resp. 1. Posset esse casus, quo quis putaret, præscriptionem necdum esse completam, & postea primum comperiret esse completam, quo casu non interveniret ignorantia juris. Resp. 2. Casu quo aliquis etiam sciverit, se rem legitime tempore possidisse: nesciverit autem, quòd præscriptio sibi tribuerit dominium, tamen neg. ant. ad prob. neg. mi. ac hujus prob. neg. conf. & sanè Haunoldus, Layman loqui videntur de hoc casu; loquuntur enim de casu, in quo præscribens ignorat jus, & non tantum factum, quòd tamen solum ignoraret, qui tantum nesciret, præscriptionem esse completam.

352. Ratio autem responsi est. Ignorantia juris, quæ præscriptionem corrumpit (ut bene habet D. Gletie in questionibus juris ex 2. ff. l. 2. q. 19. n. 42. sub finem) est potissimum illa, quæ fundat bonam fidem, & impedit scientiam rei alienæ; e. g. si quis sciat, se emere pupillo, nesciat tamen, pupillum absque tutoris autoritate non posse validè alienare, talis emptor habet ignorantiam juris, quæ fundat in ipso bonam fidem, quæ iudicat, hanc rem esse suam: & talis ignorantia non prodest, ut habetur L. 2. §. 15. ff. pro emptore. est enim odiosa: alta autem ignorantia potius videtur digna commiseratione.

353. Ad summum corrumpit præscriptionem illa ignorantia juris, quæ versatur circa aliquid, quòd requiritur, ut actio illa legitime, seu juxta præscriptum legum fiat, sive illa ignorantia, quæ est causa, ut aliquid omittatur à legibus requisitum: e. g. si quis ex ignorantia testamentum non faceret cum debitis solennitatibus. At non ita se habet

Quid juris tribuat præscriptio, vel usucapio.

ARTICULUS III.

Quomodo Bona Fides requiratur ad Præscriptionem.

355. AD præscriptionem requiruntur hæc quatuor, his verbis comprehensa.

Equa fides, iustus titulus, res non vitiosa.

Tempore præscripto possessio continuata.

Incipiamus à primo, scilicet, æqua, seu bona fide: hæc autem in genere loquendo est dictamen conscientiae, quo quis absolute, & sine dubitatione iudicat, se posse licite ita, vel ita agere, vel non agere; unde bona fides in specie, requisita in ordine ad aliquam rem, præscriptionem acquirendam, est indubium, & absolutum dictamen conscientiae, quo quis iudicat, se posse licite rem habere tanquam suam: vel primo eam accipiendam, & sic inchoando possessionem: vel rem jam possessam retinendo, & sic possessionem continuando. Vicissim bona fides, requisita in ordine ad onus, præscriptionem à se amovendum, est dictamen conscientiae, quo quis iudicat, se hic, & nunc, licite aliquid non agere, vel licite certum onus à se excutere.

Ubi tamen notandum est, aliud esse dubitare de eo, an res sit sua: & aliud dubitare, an licite retineatur; nam, qui prius putavit, rem esse suam, & sic eam possedit, si postea ratio superveniat, suadens, rem non esse suam, fors incipit dubitare, an res sit sua: non autem hoc ipso incipit dubitare, an eam possit, ulterius retinere; quia hoc indubitato potest; eòquod ipsi, ob titulum possessionis prævia, jus afficit ad continuationem possessionis, dummodo diligentem in inquirendo domino adhibeat.

356. Quòd autem bona fides nihil aliud sit, quam tale dictamen, probatur ex communissimo omnium loquendi modo; quodcumque enim dicimus: *Bona fide hoc fecit: bona fide omisit*: semper intelligimus, eum fecisse id bonæ conscientia: imò hæc habentur synonyma: bona conscientia autem aliud non est, quam tale dictamen; unde etiam. C. *Quoniam, finale. de præscriptionibus*. necessitatem bonæ fidei adstruit ex illo Apostoli ad Rom. 14. v. 23. *Omne autem, quòd non est ex fide, peccatum est*: quem textum omnes explicant de dictamine conscientiae necessario ad licite agendum. Ex quo inferitur, malam fidem tunc dari, quando non datur tale dictamen; quia tunc actio non fit ex fide, sed ex alio dictamine, vel practice dubio, vel proponente omnino actionem ut illicitam.

Ex hoc ulterius rectè inferitur, ut notat Haunoldus. rom. 1. de iust. tract. 5. c. 2. n. 179. quòd, quando agitur de præscriptione strictè dicta, hoc est, de ea, quæ ratione possessionis bonæ fidei nobis acquirimus propriam, debeat semper adesse aliqua ignorantia invincibilis alicujus circumstantie, vel conditionis, quæ cognita sciretur, quòd res

habet ignorantia circa efficaciam præscriptionis; nam imprimis ista non fundat in tali homine bonæ fidei possessionem, sed hæc ex alio titulo adest; neque enim talis putat, se bona fide possidere; quia nescit præscriptionem habere vim transferendi dominium; foret enim ridiculum, hoc dicere. Deinde ob hanc ignorantiam non omittitur aliquid à legibus præscriptum; nam nihil omittitur, nisi fors dicatur, omitti scientiam de efficacia præscriptionis. At ad legitimam præscriptionem non requiritur scientia de ejus efficacia; nihil enim de hac asserunt jura, vel ullus auctor. Et certè, si omnis actus esset inutilis ex eo, quòd vis, aut efficacia ei à jure annexa, nesciretur, planè nimis multi actus inutiles forent.

354. Dices 3. Qui solvit indebitum, putans se debere, transfert dominium; nam datur tali conditio indebiti: nemo autem condicit rem suam (nisi à iure; nam ex odio furum etiam datur conditio rei furto ablata, ut fur pluribus actionibus teneatur §. *Sic itaque discretis 14. Inst. de actionibus*) atqui restituens rem præscriptam solvit indebitum: ergo transfert dominium. Resp. 1. Esti talis restituens transferret dominium, non transferret irrevocabiliter, sed deberet etiam ante sententiam res iterum reddi: sicut, si quis solvat ex errore indebitam pecuniam, & accipiens eam misceat cum sua, ita, ut discerni non possit, acquirat hic ejus dominium, ex n. 266. si tamen postea constet, eam pecuniam fuisse indebitam, debet reddi tantam, quanta est data, si non possit eadem data in individuo ab alijs discerni: ergo debet etiam reddi res præscripta.

Resp. 2. neg. conf. Redditio rei præscriptæ non est proprie solutio, neque putantia; nam solvens strictè talis dat aliquid, quòd prius putavit esse suum, e. g. pecuniam prius suam pro merce: atqui in nostro casu, reddens rem præscriptam, non dat aliquid, quòd prius putavit esse suum, sed quòd putavit esse alienum, ita Haunoldus loc. cit. ubi addit, fortè etiam solventem indebitum, Theologicè loquendo, non transferre dominium, nisi conditionatè: atque, se putare, quòd, si constaret de conditione non impleta, possit solvens pecuniam, seu rem pro solutione datam, non tantum condicere, sed etiam sibi vindicare, nisi ea res alio titulo, e. g. permixtione, fuisset subjecta alterius dominio. Tandem subiungit, etiam in hoc casu, in quo talis præscribens postea repetit suam rem, ejus dominium translatum non est, posse ejus actionem vocari conditionem indebiti ex æquo, & bono L. 66. ff. de conditione indebiti, quæ ita habet: *Hac conditio, ex bono, & æquo, introducta, quòd alterius apud alterum sine causa deprehenditur, revocare consuevit*: ergo etiam revocatio, seu repetitio ejus rei, quæ est alicujus, seu sub ejus dominio, attamen apud alterum, qui dominus non est, existit, vocatur conditio.

ad alium spectaret. Præter hanc tamen præscriptionem strictè dictam datur alia minus strictè dicta, qua præscribimus immunitatem rerum nostrarum ab aliquo onere, ab actione, à fisco &c. de qua agit Haunoldus, tom. 1. de just. tract. 5. c. 2. n. 183. & in hac non debet intercurrere ignorantia ulla: sed tantum debet adesse bona fides, seu dictamen iudicans, quòd hic, & nunc, nihil fiat contra conscientiam.

357. Dico 1. Tum jure civili, tum canonico, necessaria est ad inchoandam præscriptionem bona fides. ita communis doctorum, & expressè habetur l. unica. Cod. de usucapione transformanda. & C. Vigilanti. 5. de præscriptione. & C. Si diligenti. 17. eodem tit. atque C. Quoniam. finali. eodem tit. & est communis. Probatur autem sic. Juxta communissimam doctorum, & ipsius etiam rationis lumen, requiritur ad initium præscriptionis positivum iudicium, quo iudices, rem esse tuam: vel eam tibi deberi: vel te præ aliis posse, eam tibi licitè accipere, & pro tua habere: sed hoc iudicium est bona fides: ergo.

Prob. antec. Si non possis iudicare prudenter, rem esse tuam, vel eam tibi deberi præ aliis &c. tu non habes potius jus, aut licitam potestatem, ad eam accipiendam, vel possidendam, quam alii: adeoque non potes sine iniuria, eam rem exclusis aliis velle tibi assumere, vel possidere. Et quis dicat, quòd, si quis mortuus ab intestato relinquat pinguissimam hereditatem, e. g. principatum, & Cajus, ac Titius, habeant æqualia jura diversæ classis, qua non simul constituunt unum jus totale, quis, inquam, dicat in hoc casu, quòd possit statim Cajus, excluso Titio, se in possessionem hereditatis, vi, aut armis immittere? Item, si quod legatum testamento relictum est, & dubitatur, an Titio, an Cajo: quia verba testamenti videntur æquè uni, ac alteri favere, quis dicat, Cajum statim posse præ Titio legatum illud sibi arripere? Sanè neque hoc licitum est, ut statim legatum, tanquam sibi debitum petat, & privata autoritate datum accipiat, atque sic illius possessionem inchoet, etsi paratus sit adversario in iudicio respondere: quia non potest statim sibi arrogare jus possessionis, quod est satis privilegiatum. Confirm. Ut rectè ait Lugo de just. disp. 7. sec. 3. n. 18. qui rem vult incipere possidere, habet se per modum actoris, rem sibi postulantis, adeoque debet positivè probare, quòd res sit sua: hoc autem non potest, nec sibi ipsi probare, nisi habeat tale iudicium, constituens bonam fidem: ergo.

358. Neque sufficit, ad inchoandam, propria auctoritate possessionem, iudicium tantum probabile, vel etiam æqualiter probabile, quòd res tua sit: nam, si est æquè probabile, quòd sit alterius (nisi forte stet alia adhuc ratio pro te) non stat illum jus potius pro te, quam pro altero: cum necdum sis in possessione: ergo non potes, propria auctoritate, tibi præ alio rem assumere:

nec potes prudenter iudicare, te non agere contra jus alterius eam rem possidendo: unde requiritur iudicium, saltem vel unice probabile, vel manifestè probabilius, vel moraliter certum: uno verbo tale, ut non debeat quis prudenter dubitare, an res sit sua, vel ipsi præ aliis debeatur, vel ipse præ aliis possit eam rem sibi licitè accipere: quo casu ejus conditio est clarè melior: & sicut in tali casu ipsi iudex deberet rem adjudicare, ita, si aliud non obstat, potest rem, à nemine possessam, sibi asserere. At verò, si quis non majus jus, aut majorem rationem, quam alii, habeat, tunc, sicut iudex non posset, ei rem adjudicare, ita nec potest ipse, eam sibi proprio motu assumere.

359. Notandum autem ulterius, ad præscriptionem non sufficere bonam fidem respectivè, e. g. si astitem, rem non esse Pauli, cujus tamen est: ut simul iudicem, esse Petri, cujus revera non est. ita Haunoldus tom. 1. de just. tr. 5. c. 2. n. 180. nam in tali casu absolutè tamen iudico, rem non esse meam, adeoque retinendo eam pecco, ac mala fide eam possideo. Neque obest l. 5. ff. pro derelicto. ubi dicitur: Si tibi rem ab uxore donatam sciens emeris, quia quasi volente, & concedente domino, id faceres, idem juris est: hoc est, erit locus præscriptioni: nam talis vendens, & emens, non sunt male fidei, maxime, cum Haunoldus loc. cit. dicat, emptorem posse prudenter cogitare, talem donationem non fuisse ex illis, quæ in jure prohibentur: non enim prohibentur illæ donationes, quibus donans non sit pauperior, qualis poterat esse donatio ab uxore facta marito, si v. g. fuit remuneratoria. Aliud esset, si res esset divisim duorum, e. g. pars una Petri, pars altera Pauli, si ego nescirem unam partem esse Petri, sed putarem esse meam, quantum simul nossem, alteram partem esse Pauli, possem contra Petrum præscribere. Rursus, si scirem fundum esse obnoxium servituti, nescirem autem esse alienum: in hoc casu præscriberem fundum, sed non immunitatem à servitute.

360. Dico 2. Fides bona etiam requiritur in continuatione præscriptionis, ita, ut, si superveniat mala fides, præscriptio interrumpatur. ita omnes Theologi, & Juristæ: & quoad hoc punctum jus civile, quod l. unica. Cod. de usucap. transformanda tantum exigit ad initium præscriptionis bonam fidem, correctum est à jure canonico, quod C. finali. de præscriptionibus. ita statuit: Quoniam omne, quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio diffinimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica, quam civilis: cum generaliter sit omni constitutioni, atque consuetudini derogandum, quæ absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut, qui præscribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienam.

Idem sumitur ex Regula 2. juris in 6. Possessor mala fidei ullo tempore non præscribit. cujus ex Haunoldo tom. 1. de just. tract.

tract. 5. c. 2. n. 182. sensus potest esse talis, ut voces ullo tempore appellent super possessorem, hoc est, ut significant: Qui ullo tempore mala fidei possessor est, non præscribit: vel, ut appellent super præscriptionem, hoc est, ut significant: Præscriptio mala fidei nunquam jus transfert: cumque jus canonicum expressè deroget civili (ut patet ex textu cit. Cap. finali.) universaliter pro tota Christianitate abrogat præscriptionem malæ fidei.

361. An autem etiam abroget præscriptionem quoad actiones personales, seu, an non amplius valeat talis præscriptio in tantum, ut quis non amplius possit conveniri in iudicio post 30. annos, ob personalem obligationem dubitari potest, ut videre est apud Haunoldum tom. 1. de just. tr. 5. c. 2. n. 190. Quidam insignis recentior Jurisconsultus ait, jura civilia, si tantum statuunt finem litibus certo tempore, & interea relinquunt obligationem conscientie intactam, prout fieret in dato casu, esse iusta: consequenter non esse correctæ: adeoque præscriptionem eam, saltem in foro externo, servire.

Addit, quosdam dicere, illam præscriptionem etiam in debitis indefinitè, hoc est, in nullum certum tempus, contractis, valere in foro interno: sed contrarium planè probat Haunoldus tom. 1. de just. tract. 5. c. 2. n. 193. nam, etsi debitum non sit contractum in certum diem (quo casu dies interpellaret, & dilatio afferret malam fidem) tamen est contractum ex intentione tacita in tale tempus, quo ex consuetudine, & usu communi, solent talia debita solvi: adeoque hoc elapsio incipit dilatio esse malæ fidei. Ad minimum intelligi debet hæc conditio: Quandoque debitor exigit: quæ semper manent manente potestate exigendi.

362. Quòd si etiam non maneat potestas exigendi: eoquòd creditor e. g. mortuus sit, & hæredes nihil sciant de debito, tamen monet tempus, quo ex consuetudine, & usu communi, solent talia debita solvi, ut dictum; aliàs, si officialis bellicus, insciis aliis, alteri suo amico dedisset mutuos e. g. centum aureos, in tempus indeterminatum (quia ex reverentia aliqua non ausus est, certum tempus præfigere solutioni) paulò post autem in pugna occideretur, talis debitor posset tacere, & post elapsum tempus præscriptionis (intra quod nemo, utpote omnibus debitum ignorantibus, istud potuisset exigere) nihil amplius relictis pupillis, & sæpe ad mendicitatem redactis, teneretur solvere: quod videtur planè admitti non posse. Nec est paritas cum servitutibus rusticis: quia speciales leges de illis non debent extendi ad debita. vide Haunoldum tom. 1. de just. tract. 5. n. 194.

363. Dico 3. Si post ceptam bonæ fidei possessionem superveniat dubium, an non res sit aliena, debet adhiberi moralis diligentia ad dubium vincendum: quod si dubium non possit vinci, potest possessio, & præscriptio continuari. ita communissimè doctores. Ratio primæ partis est. In

omni dubio, an res licitè, vel illicitè fiat, debet adhiberi diligentia, ad dubium illud vincendum: ut enim suppono ex tract. de actib. hum. dubium vincibile affert conscientiam practicè malam, seu dubium practicum, cum quo nunquam licet operari: eoquòd sic aliquis formaliter se exponat periculo peccandi, & consequenter peccet: quia implicitè est ita dispositus, ut, etiamsi res sit peccaminosa, tamen eam facere velit: ergo etiam ad istud dubium vincendum debet adhiberi moralis diligentia.

364. Ratio secundæ partis est. Si post adhibitam pro gravitate rei moralem diligentiam, tamen dubium vinci non potest, tunc potest quis se juvare principio reflexo, & regula 6. juris in 6. In pari delicto, vel causa, melior est conditio possidentis: vel us communiter explicant doctores: In dubio melior est conditio possidentis: quæ regula locum saltem habet in materia iustitiæ, in qua versamur. Rursus: In dubio favendum est potius reo, quam actori: & hoc non probante, ille absolvitur: ex quo scarguitur. Qui jam bona fide incepit possessionem, & modò à superveniente dubio in litem quasi vocatur, est reus: & dubium superveniens est quasi actor: ergo.

Sanè, sicut in tali casu iudex in foro externo non abjudicaret possessionem ei, qui eam jam prius habuit, ita nec ipse debet, eam sponte deserere: unde potest sibi dicere, stante hoc invincibili dubio, se jam in possessione existentem, esse melioris conditionis, quam alium, adeoque præ alio posse pergere possidendo. Et sic talis nunquam operatur cum dubio practicò: quia formalè sibi prudens dictamen, quòd, stante illo dubio speculativo, possit hic, & nunc, licitè possessionem continuare.

365. Questio autem hic ulterior est, an etiam cum dubio practicò possit quis possessionem, vel præscriptionem, non quidem licitè (hoc enim clarè non potest) sed saltem validè continuare. Et quidem potest hic casus dupliciter poni. Primò, ut quis operetur cum dubio practicò: quia non adhibet debitam diligentiam in inquirendo domino, seu quia operatur cum dubio vincibili de proprietate rei. Secundò, ut quis operetur cum dubio practicò: quia perseverante post adhibitam sufficientem etiam diligentiam dubio, de rei proprietate, nescit, meliorem esse conditionem possidentis: & sic putat, sibi non esse licitum, vel certè practicè dubitat, an sit sibi licitum, rem ulterius possidere: interim tamen possessionem continuat, & sic ex conscientia erronea peccat possessionem continuando. Et quidem quod attinet ad primum casum, non invenio, qui dicat, eum, qui non adhibet debitam diligentiam, posse præscriptionem validè continuare: cum omnes dicant, talem peccare contra iustitiam, & habere malam fidem, adeoque præscriptionem ejus interrumpi.

366. Quod attinet ad secundum casum, doctores, saltem quos videre potui, M 3 quique

quique hunc casum in terminis tractant, negant omnes, cum tali dubio prescriptionem posse continuari. ita Molina de *just. tom. 1. tr. 2. disp. 63. Lessius l. 2. c. 6. dub. 4. n. 13. Lugo de *disp. 7. sect. 3. n. 23. & seq. ubi citat etiam Turrianum. Illung tract. 4. disp. 2. q. 5. n. 301. ubi citat etiam Palaum: item Ininger de *dominio. disp. 3. q. 2. n. 3. §. Dico 3. Quidam autem conclusionem hanc probant ex L. Si fur. 32. ff. de usurpationibus, & usucapionibus. in quadam dicitur: Si quis id, quod possidet, non putat sibi per leges licere usucapere, dicendum est, etiamsi erret, non procedere tamen ejus usucapionem: vel quia non bona fide videtur possidere: vel quia in jure erranti non procedat usucapio: sed alii non fati dunt huic probationi; cum enim jus civile non irritet prescriptionem, ob malam fidem supervenientem, ut omnes fatentur, certè hæc lex, si loquitur de dubio, videri potest exponenda de initio possessionis, seu quando quis primò possidet, & non de continuatione possessionis.***

367. Dico tamen 4. Dubium tale practicum probabilibus impedit prescriptionem. Prob. conclusio ex Lugone *loc. cit.* Prescriptio est privilegium, quod à jure canonico non permittitur, nisi illi, qui rem possidet fide completè bona, & ita, ut non peccet contra justitiam: atqui talis practice dubitans non ita rem possidet: ergo, ma. prob. negativè; quia non probatur alteri, quam tali concessum esse id privilegium, & concessio debet positivè probari. Eadem major probatur 2. à Cardinale de Lugo à pari. Sicut ad incurrendas poenas requiritur, ut & actus externus, & internus, sit completus, seu, ut etiam conscientia interna completè mala adit, ita quoque ad privilegium requiritur, ut adit tam possessio externa, quam conscientia interna, seu fides completè bona: ergo.

Probatur 3. illa major ex C. finali, quod derogat omni legi civili, seu cuicunque constitutioni, quæ sine peccato observari non potest: & se fundat in illo dicto Apostoli ad Rom. 14. v. 23. *Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est: quem textum interpretes, ac Theologi omnes, communissimè explicant de peccato ratione dubij practici: ergo etiam derogat constitutioni, seu legi, aut etiam opinioni, dicenti, cum dubio practico, adeoque cum peccato, seu possessione peccaminosa, posse prescribi. Confirm. Capitulum dictum videtur planè requirere possessionem ex fide, hoc est, possessionem, quam quis judicat, non esse peccaminosam: atqui possessio, quæ juncta est cum dubio practico, non est talis: ergo.*

368. Dices 1. Talis possessor non habet fidem malam: ergo potest prescribere. Resp. 1. om. ant. neg. conf. Capitulum finale exigit fidem verè bonam: ergo, etiamsi talis esset in statu medio, tamen non prescriberet. Resp. 2. neg. ant. talis enim, cum non possideat rem ex fide, seu cum tali distamine, vi cujus judicet, se licitè rem

tinere, habet omnino malam fidem, & quidem malam, seu peccaminosam, contra justitiam.

Dices 2. Talis non habet conscientiam rei alienæ: ergo. Resp. 1. om. ant. neg. conf. Ad bonam fidem non sufficit, non habere conscientiam rei alienæ; alias nec dubium practicum, nec omisso diligentie in inquirendo domino, eam fidem tollerent. Unde Cap. Quoniam. finale. de prescriptione. non asserit, tunc dari bonam fidem, quando non datur conscientia rei alienæ: sed tunc, quando res fit ex fide, seu ex dictamine conscientie legitimo: & ex hoc tantum infert, quod, quando datur conscientia rei alienæ, non possit dari prescriptio; quia tunc possessio, seu retentio, certò non est ex fide.

Non autem infert Capitulum, quod semper, quandocunque non datur conscientia rei alienæ, eo ipso jam detur bona fides; hoc enim est falsum, ut patet in practice dubio, essetque hæc illatio similis huic: *Qui est irregularis, non potest ordinari; unde bigamus non potest ordinari: ergo omnis, qui non est bigamus, potest ordinari: vel: Qui non est pauper, non potest petere eleemosynam; unde rex non potest petere eleemosynam: ergo omnis, qui non est rex, potest petere eleemosynam.* Itaque, etiamsi non detur in tali homine conscientia, seu notitia certa rei alienæ, tamen non est possessio ex fide. Confirm. Talis dubitans habet saltem conscientiam erroneam rei alienæ non retinendæ: quæ jam impedit bonam fidem: ergo.

369. Resp. 2. neg. ant. Cum Concilium Lateranense, ex quo desumptum est Capitulum illud finale, se fundet in illo dicto jam memorato Apostoli, planè intelligit, illum sufficienter habere conscientiam rei alienæ, qui rem non habet ex fide, hoc est, qui habet conscientiam dubiam, seu qui habet dubium practicum: & licet fortè in rigore strictissimo dubium non sit conscientia, tamen etiam in sensu communiter usitato, dubium accipitur pro conscientia; nam omnes Theologi dividunt conscientiam in certam, probabilem, & dubiam. Insuper C. Inquisitioni. 44. de sententia excommunicat. etiam opinio, ex credulitate levi orta, vocatur conscientia: quæ certè parùm distat à dubio; unde dici potest, etiam Capitulum finale se accommodasse huic divisioni, vel communi modo loquendi Theologorum; quia loquitur de eo, qui agit non ex fide, seu non habet fidem bonam: quod utrumque verificatur de agente cum dubio practico. D. Gletle. p. 2. *question. select. q. 19. n. 38.* ait, dubitantem non ignorare, non esse alienam; eoque ignoranti sumatur, non negativè, sed positivè, seu pro judicio positivè errante, quo quis positivè judicet, rem esse suam: quod judicium non habet dubicans, & hinc neque habet ignorantiam in eo sensu, in quo accipitur in ordine ad prescriptionem.

Confirmatur hæc responsio. L. Sed est. 25. ff. de petit. heredit. §. 7. dicitur, possessor.

sessorem, post motam controversiam, coepisse scire, quod res ad se non pertineat: atqui non quilibet, strictè loquendo, scit rem non esse suam, quando se movetur controversia, sed sæpe tantum incipit dubitare: nec videtur, ex quæ ratione jura statim possint, presumere in tali possessore scientiam strictè dictam, vel etiam tantum judicium absolutum de eo, quod possideat rem alienam: ergo per seire etiam intelligitur dubium practicum; quia jura debent presumere, quæ ordinariè sunt.

370. Dices 3. Ex nostris his probationibus sequeretur, quod etiam possessio contra votum simplex, vel ex alio, quam ex titulo justitia, peccaminosa, non possit jure prescribentem: sed hoc est nimis rigidum: ergo. Resp. neg. ma. Capitulum finale sæpe citatum voluit tantum remove possessionem male fidei contra justitiam, ad quam jura maxime attendunt, & quam etiam hoc capitulum per se respicit; hoc enim voluit per se, obviare peccatis contra justitiam, & non dare hominibus, valde desiderantibus commodum prescriptionis, occasionem usurpandi aliena, hac spe, quod ea titulo prescriptionis possint paulatim facere propria. Cætera verò peccata, per accidens se habent ad intentionem suam, hoc capitulum non voluit excludere; neque enim leges debent excludere omnia, quæ per accidens tantum se habent ad eorum intentionem, ut per se patet, & alias nimiam haberent extensionem.

371. Dices 4. Talis practice dubitans possessionis continuator, agit tantum contra justitiam affectivè, non verò effectivè: ergo. Resp. dist. ant. Talis non agit formaliter contra justitiam effectivè, om. ant. non agit materialiter contra justitiam effectivè, nec formaliter affectivè, neg. ant. & conf. Talis revera possidet, quod re ipsa non est suum: adeoque materialiter agit effectivè contra justitiam; formaliter autem contra eandem agit saltem affectivè, & hoc satis est, ut non agat ex fide, adeoque non consequatur privilegium prescriptionis. Dices 5. C. Si virgo. 34. q. 1. dicitur omnis bonæ fidei possessor, & tardius, quam diu se possidere ignorat alienam: ergo talis dubius est bonæ fidei possessor. Resp. dist. ant. & illud ignorare debet sumi cum debitis limitationibus. conc. ant. potest sumi sine omnibus limitationibus, neg. ant. & conf. Si illud ignorare fuerit illimitatè, etiam vincibiliter ignorans esset bonæ fidei possessor; quia revera ignorat: quod à nemine admittitur.

Unde illud capitulum debet explicari, vel de eo, qui habet ignorantiam in sensu Domini Gletle citati n. 369, hoc est, qui habet positivum judicium, indubie judicans, rem esse suam: vel de eo, qui ita ignorat, ut practice de licentia possessionis non dubitet: quod roborari videtur ex casu, in ea lege adducto; dicitur enim ibi, si virgo ignorans copuletur viro alieno, eam non committet adulterium; eoque ipsam excuset igno-

rancia, sicut excusat bonæ fidei possessorem: atqui nemo dicit, talem virginem, si copuletur cum dubio practico, non admittere aliquam speciem adulterii, explicandam in confessione: ergo lex illa non loquitur de ignorantia, conjuncta cum dubio practico: statque potius pro nobis, quam pro adversariis. An autem per istam, vel etiam aliam undecunque malam fidem, prescriptio tantum dormire incipiat, an omnino interrumpatur, vide Lugonem *disp. 7. sect. 3. n. 150.*

372. Ex hucusque disputatis habetur, bonam fidem talem requiri, ut quis sine peccato gravi possessionem rei alienæ possit continuare: an autem requiratur talis, ut quis etiam sine peccato veniali, eam possit continuare, examinat fufius Lugo de *just. disp. 7. sec. 2. n. 36. & seq.* ubi ipse cum Molina, quem citat, ait, hoc non requiri, tum quia C. finale, loquitur de peccato mortali; (nam ait, omni constitutioni derogandum, quæ sine mortali peccato servari non potest) tum quia esset valde difficile, si prescribere non posset, qui venialiter tantum negligens fuisset, e.g. ex inadvertentia in adhibenda, vel acceleranda debita diligentia: vel qui putasset, se tantum venialiter obligari ad majorem diligentiam. Accedit 1. quod, sicut ille, qui tantum venialiter contra fidem peccat, tamen adhuc simpliciter dicitur fidelis, ita etiam talis, tantum venialiter peccans, contra bonam fidem, adhuc istam simpliciter habere dicendus sit. Accedit 2. quod conscientie multum implicarentur; cum prohi facile timerent, ne venialiter saltem peccassent: adeoque nunquam prescriptione uti auderent.

ARTICULUS IV.

Expediuntur reliqua de Bona, & Mala Fide.

373. Hactenus dicta intelligenda sunt de fide Theologicè bona, quæ requiritur, sed tamen sola non sufficit ad prescriptionem; debet enim etiam esse civiliter bona, hoc est, debet quoque habere conditiones à legibus requisitas: & in hoc sensu dicitur L. 25. *Sed est. §. 7. ff. de hereditatis petitione.* Post litem contestatam omnes incipiunt male fidei possessores esse: quin imò post controversiam motam; unde hic questio ulterior oritur, an fides bona, requisita ad prescriptionem, stet cum ignorantia juris, vel facti: seu an ignorantia juris, aut facti, in qua fundatur bona fides, non obstat prescriptioni.

Est autem ignorantia juris, quando ignoro, quid in jure statutum sit, e.g. si nescio, contractum cum pupillo sine auctoritate tutoris non valere, nec sufficere, si ejus auctoritas, vel ratificatio, primùm postea superveniat. At ignorantia facti est, quando ignoro aliquid, quod in facto consistit.